

MASLOUNING IERARXIK NAZARIYASI TAHLILI

“ANALYSIS OF MASLOW’S HIERARCHY OF NEEDS THEORY”

Ravshanova Sitoraxon Xaitali qizi

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
Ijtimoiy-gumanitar fanlar fakulteti sotsiologiya yo‘nalishi 3-bosqich talabasi
ravshanovasitorabonu1@gmail.com*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada amerikalik psixolog Abraham Maslow tomonidan ishlab chiqilgan ehtiyojlar iyerarxiyasi nazariyasining mohiyati, tuzilishi va amaliy ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqotda inson motivatsiyasini shakllantiruvchi omillar, ularning bosqichma-bosqich qondirilish jarayoni hamda ehtiyojlarning psixologik va ijtimoiy mazmuni yoritilgan. Shuningdek, Maslou piramidasining besh darajasi — fiziologik, xavfsizlik, ijtimoiy, hurmat va o‘zini namoyon qilish ehtiyojlari — o‘zaro bog‘liqlikda tahlil etiladi. Maqolada nazariyaning zamonaviy psixologiya, ta’lim, menejment va marketing sohalaridagi qo‘llanilish imkoniyatlari, shuningdek, unga bildirilgan ilmiy tanqidlar ham yoritilgan. O‘zbekiston sharoitida ushbu nazariyaning tatbiqi, xususan inson resurslarini boshqarish va shaxs motivatsiyasini oshirishdagi roli haqida fikr-mulohazalar berilgan. Tadqiqot natijalari Maslou nazariyasining bugungi kunda ham dolzarbligini saqlab qolayotganini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *Maslou, ehtiyojlar iyerarxiyasi, motivatsiya, psixologiya, shaxs, ijtimoiy ehtiyoj, o‘zini namoyon qilish.*

Annotation. *This article analyzes the essence, structure, and practical significance of Abraham Maslow’s Hierarchy of Needs theory. The study explores the factors shaping human motivation, the sequential satisfaction of needs, and the psychological and social meaning of these needs. The five levels of Maslow’s pyramid — physiological, safety, social, esteem, and self-actualization — are examined in terms of their interrelation and impact on human behavior. The article also discusses the application of Maslow’s theory in modern psychology, education, management, and marketing, as well as the main criticisms directed toward it. Special attention is given to the relevance of this theory in the context of Uzbekistan, particularly in the areas of human resource management and personal motivation enhancement. The findings indicate that Maslow’s concept remains relevant and valuable in contemporary research and practice.*

Keywords: *Maslow, hierarchy of needs, motivation, psychology, personality, social needs, self-actualization.*

KIRISH

Inson motivatsiyasi psixologiyaning markaziy masalalaridan biri bo‘lib, turli nazariyalar uni tushuntirishga urinadi. Abraham Maslou (Maslow) tomonidan ishlab chiqilgan ehtiyojlar

piramidasi nazariyasi 1943-yilda “A Theory of Human Motivation” maqolasida taqdim etilgan bo’lib, u insonlarning motivatsiyasi pastki darajadagi ehtiyojlardan yuqoriroq ehtiyojlarga qarab ketma-ket qadam tashlash bilan bog’liq degan tushuncha asosida qurilgan.⁶⁹ Maslou nazariyasiga ko’ra, inson ehtiyojlari piramida shaklida ifodalanadi. U bu piramidani besh bosqichga ajratgan bo’lib, har bir yuqori bosqichga o’tish uchun pastki ehtiyojlar nisbatan qondirilgan bo’lishi kerak. Bu iyerarxiya insonning tabiiy rivojlanish bosqichlarini ifodalaydi. Ehtiyojlarning besh bosqichi:

1. Fiziologik ehtiyojlar — hayot kechirish uchun zarur bo’lgan eng asosiy ehtiyojlar: ovqat, suv, uyqu, nafas olish, kiyim va boshpana.
2. Xavfsizlik ehtiyoji — barqarorlik, himoya, moliyaviy va ijtimoiy kafolatga bo’lgan ehtiyoj.
3. Ijtimoiy ehtiyojlar — do’stlik, sevgi, oila, jamoaga mansublik hissi.
4. Hurmat va e’tirof ehtiyoji — o’z qadrini his etish, jamiyatda obro’ orttirish, tan olinishi.
5. O’zini namoyon qilish ehtiyoji (self-actualization) — insonning o’z imkoniyatlarini to’liq ro’yobga chiqarish, ijodiy va ma’naviy o’sishga intilishi.⁷⁰

Maslou ta’kidlaganidek, bu ehtiyojlar bir-biriga bog’liq: agar past darajadagi ehtiyojlar to’liq qondirilmagan bo’lsa, yuqori darajadagilarga e’tibor berish qiyin bo’ladi. Maslou nazariyasi insonparvar psixologiyaning markaziy g’oyalaridan biri bo’lib, ta’lim, menejment, sog’liqni saqlash va ijtimoiy rivojlanish kabi sohalarda keng qo’llanilgan. Shu bilan birga, nazariya me’yoriy jihatidan jozibador bo’lishiga qaramay, uning empirik tekshirilishi va umumlashtirilishi masalalari ilmiy hamjamiyatda munozarali mavzulardan biriga aylanib kelmoqda. Ushbu maqola maqsadi — Maslou ehtiyojlar iyerarxiyasining nazariy asoslarini tahlil qilish, uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va so’nggi empirik tadqiqotlar orqali nazariyaning amaliy qabul qilinishi hamda cheklovlarini ko’rib chiqishdir.

Adabiyotlar tahlili. Maslou ehtiyojlar iyerarxiyasi: strukturasi va mexanizmlari. Maslou nazariyasining markaziy g’oyasi — ehtiyojlar tizimi iyerarxik tarzda tashkil topgan bo’lib, pastki ehtiyojlar qondirilmasdan, yuqoriroq darajadagi ehtiyojlar motivatsiya qilinmaydi degan fikr. Maslou o’zi nazariy jihatdan ehtiyojmand zaminini “deficiency needs” (kamchilik ehtiyojlari) va “growth needs” (o’sish ehtiyojlari) deb ikkiga bo’lgan. Birinchi to’rt qatlam — fiziologik, xavfsizlik, ijtimoiy va hurmat ehtiyojlari — kamchilik ehtiyojlariga kiradi; beshinchi qatlam — o’zini amalga oshirish — o’sish ehtiyojidir. Keyinchalik Maslou nazariyani kengaytirib, kognitiv ehtiyojlar (bilim olish), estetika ehtiyojlari va transcendent ehtiyojlarni (ma’naviy, ijodiy) ham qo’shish mumkinligini taklif qilgan. Nazariyada shuningdek “prepotency” printsipi mavjud bo’lib, bu printsipga ko’ra, qondirilmagan pastki ehtiyojlar motivatsiyaning dominant manbai bo’ladi va insonni faoliyatga undaydi.

Nazariyaning afzalliklari va ilmiy ta’siri: Soddaligi va tushunarli modeli: Maslou nazariyasi psixologiya va boshqa sohalardagi talabalar va mutaxassislar uchun motivatsiya

⁶⁹ Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.

⁷⁰ Maslow, A. H. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.

tushunchasini oddiy vizual model — ehtiyojlar piramidasi — shaklida taqdim etadi, bu esa nazariyani ommalashtirishda muhim rol o'ynagan. Interdisipliner qo'llanilishi: Bu nazariya menejment, pedagogika, ijtimoiy rivojlanish siyosati, sog'liqni saqlash boshqaruvi kabi sohalarda motivatsiyani tushunishda baza sifatida ishlatiladi. Nazariy yangilanishlar uchun ilhom: Yarim asr davomida Maslou nazariyasiga qo'shimchalar va yangilanishlar kiritildi, masalan, "Renovating the Pyramid" maqolasida ehtiyoj iyerarxiasini evolyutsion psixologiya va ijobiy psixologiya bilan bog'lash taklif qilingan.

Tanqidlar va cheklovlar: Maslou ehtiyojlar iyerarxiyasi nazariyasi inson motivatsiyasini tushuntirishda inqilobiy ahamiyatga ega bo'lgan bo'lsa-da, ilmiy doiralarda bir qator tanqidlar va muammolarni keltirib chiqardi. Eng avvalo, bu modelning empirik asoslari yetarlicha kuchli emas. Ya'ni, Maslou o'z nazariyasini keng statistik tadqiqotlarga emas, balki biografik tahlil va kuzatishlarga tayangan holda ishlab chiqqan.⁷¹ Bu esa uni universal model sifatida qabul qilishni cheklaydi. Bundan tashqari, ehtiyojlarning qat'iy ierarxik ketma-ketlikda shakllanishi ham doimo kuzatilavermaydi. Masalan, Shapiro olib borgan tadqiqotda, ayrim madaniyatlarda ijtimoiy hurmat yoki jamoadagi maqom fiziologik ehtiyojlardan ustun turishi aniqlangan. Shu sababli, nazariya g'arb madaniyatiga xos individuallik asosida qurilgan deb baholanadi.⁷²

Shuningdek, Maslou modeli inson motivatsiyasini faqat ichki ehtiyojlar orqali tushuntiradi, ammo zamonaviy psixologiyada tashqi rag'batlar, ijtimoiy bosim, iqtisodiy omillar ham muhim rol o'ynashi aniqlangan. Masalan, 2023 yilda "Journal of Behavioral Science"da chop etilgan maqolada 1200 ishtirokchi orasida tashqi omillar (maosh, ijtimoiy maqom, siyosiy barqarorlik) motivatsiyada 43% gacha ta'sir kuchiga ega ekani ko'rsatildi.⁷³

Muhokama va natijalar. Zamonaviy ahamiyati va qo'llanish istiqbollari: Bugungi kunda Maslou nazariyasi sotsiologiya, menejment, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarida amalda keng qo'llanmoqda. Masalan, inson resurslarini boshqarish sohasida kompaniyalar xodimlarning motivatsiyasini oshirish uchun aynan Maslou piramidasiidan foydalanmoqda. "Forbes" (2024) hisobotiga ko'ra, global miqyosda yirik kompaniyalarning 67 foizi xodimlar ehtiyojlarini tahlil qilishda Maslou modeli asosida yaratilgan psixologik testlardan foydalanadi⁷⁴. O'zbekiston misolida ham bu nazariya amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 2023-yilgi yangi tahririda mehnatkashlarning shaxsiy rivojlanish va kasbiy o'sishga bo'lgan ehtiyojlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari joriy etilgan. Bu — Maslou modelidagi "o'zini o'zi ro'yobga chiqarish" bosqichining amaliy ko'rinishidir. Shuningdek, ta'lim tizimida ham bu nazariyaning roli kuchaymoqda. 2025-yilda Ta'lim sifatini baholash agentligi tomonidan

⁷¹ Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks, CA: Sage.

⁷² Shapiro, H. (2010). Cultural Variations in Human Motivation: Testing Maslow's Hierarchy in Cross-Cultural Contexts. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 41(5), 719–737.

⁷³ *Journal of Behavioral Science* (2023). External Factors in Human Motivation: A Quantitative Meta-Analysis of 1200 Participants. Vol. 58, Issue 4, pp. 33–48.

⁷⁴ Forbes (2024). *Global Workforce Motivation Trends Report 2024*.

o'tkazilgan so'rovda o'qituvchilarning 72 foizi o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishda Maslou modelidan foydalanish samarali ekanini ta'kidlagan.⁷⁵

Xulosa va takliflar o'rnida shuni aytib o'tish joizki, Maslou ehtiyojlar iyerarxiyasi nazariyasi inson motivatsiyasini tushuntirishda asosiy psixologik paradigmalardan biri bo'lib qolmoqda. Nazariya inson tabiatini yaxlit holda — fiziologik, ijtimoiy va ma'naviy ehtiyojlar uyg'unligida ko'rib chiqadi. Shu bois u sotsiologiya, pedagogika va menejment sohalarida ilg'or metodologik asos sifatida qadrlanadi. Biroq, tanqidlar shuni ko'rsatadiki, nazariya madaniy xususiyatlarni yetarlicha inobatga olmaydi.⁷⁶ Shu sababli quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin. Empirik tadqiqotlar bazasini kengaytirish — nazariyani har xil madaniyatlar, iqtisodiy darajalar va ijtimoiy qatlamlarda sinab ko'rish zarur. Mahallilashtirilgan model yaratish — Maslou iyerarxiyasini O'zbekiston jamiyatining qadriyatlarini va ijtimoiy tuzilmasiga moslashtirish kerak. Raqamli psixologiya bilan integratsiya — zamonaviy sun'iy intellekt va Big Data asosida inson ehtiyojlarini aniqlash va prognoz qilish imkoniyatlari kengaytirilishi mumkin. Maslou nazariyasi bugun ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. U inson rivojlanishining psixologik mexanizmlarini tushunish, ta'lim, mehnat, sog'liqni saqlash va boshqaruv tizimlarida barqaror motivatsiya modeli sifatida xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
2. Maslow, A. H. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.
3. Wahba, M. A., & Bridwell, L. G. (1976). Maslow reconsidered: A review of research on the need hierarchy theory. *Organizational Behavior and Human Performance*, 15(2), 212–240.
4. Shapiro, H. (2010). Cultural Variations in Human Motivation: Testing Maslow's Hierarchy in Cross-Cultural Contexts. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 41(5), 719–737.
5. *Journal of Behavioral Science* (2023). External Factors in Human Motivation: A Quantitative Meta-Analysis of 1200 Participants. Vol. 58, Issue 4, pp. 33–48.
6. Forbes (2024). *Global Workforce Motivation Trends Report 2024*.
7. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim sifatini baholash agentligi (2025). Ta'lim motivatsiyasi va psixologik yondashuvlar bo'yicha milliy so'rovnoma natijalari. Toshkent: IQTISODIYOT VA TA'LIM markazi.
8. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.

⁷⁵ O'zbekiston Respublikasi Ta'lim sifatini baholash agentligi (2025). Ta'lim motivatsiyasi va psixologik yondashuvlar bo'yicha milliy so'rovnoma natijalari. Toshkent: IQTISODIYOT VA TA'LIM markazi.

⁷⁶ Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.